

Nr 331.

Av herr **Larsson i Julita m. fl.**, om gratifikationer till personalen vid hampberedningsverket i Värmbol.

I proposition nr 2 angående utgifter under nionde huvudtiteln å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54 har Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit vissa avvecklingsåtgärder i samband med nedläggandet av driften vid hampberedningsverket i Värmbol. Ifrågavarande ärende har uppkommit som en följd av riksdagens beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 195 till 1953 års riksdag, varigenom statligt stöd undandragits hampberedningsverket i Värmbol, vilket i sin tur fått till följd att driften vid det samma nedlagts under sommaren 1953. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 31 över ifrågavarande proposition framhöll jordbruksutskottet särskilt angelägenheten av att i samband med uppkommande avvecklingsfrågor sörja för de anställdas framtid. Det syntes också utskottet rimligt, att de åtgärder, som därvid kunde komma i fråga, skulle bli sådana, att de medförde en verklig hjälp för dem, som genom driftnedläggelsen miste sina anställningar eller på annat sätt fick sina levnadsvillkor mera avsevärt försämrade.

Avvecklingsfrågorna upptogs sedermera i den till 1953 års riksdag avlåtna propositionen nr 224 angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Inte heller då förelåg någon tillräckligt uttömmande utredning om vilka åtgärder som kunde bli erforderliga vid ett nedläggande av driften vid verket och vilka kostnader som skulle uppkomma i samband med denna driftnedläggelse. Kungl. Maj:t erhöll begärt bemyndigande att ur anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område få disponera ett belopp på 350 000 kronor till bestridande av kostnader för vissa avvecklingsåtgärder.

I anslutning till denna proposition väcktes under riksdagsbehandlingen de likalydande motionerna I:494 och II:612, vari framhölls bl. a. att det belopp, som i propositionen avsetts för de anställda, syntes vara otillräckligt för att medgiva den verkliga hjälp, som jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 31 förutsatt att staten skulle lämna. I dessa motioner hemställdes förden skull om den kompletteringen, att Kungl. Maj:t ville efter ytterligare utredning avgiva förslag till på längre sikt erforderliga stödåtgärder åt sådana vid värmbolsverket anställda tjänstemän och arbetare, vilka på grund av hög ålder eller invalidiserande sjukdom ej kunde få annan arbetsanställning vid nedläggandet av driften vid verket. Jordbruksutskottet uttalade i sitt utlåtande nr 38 över förevarande proposition och motioner, att vad i de angivna motionerna anförts befunnits vara värt beaktande. Utskottet erinrade

vidare om den uppfattning, som i detta avseende kommit till uttryck i det förutnämnda utlåtande nr 31, och anslöt sig till motionärernas hemställan om en närmare utredning av de stödåtgärder, som skäligen borde komma i fråga. Även detta utlåtande godkändes av riksdagen.

Sedermera har Kungl. Maj:t bemyndigat statens jordbruksnämnd att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen avgiva förslag rörande användningen av det förut omförmälda beloppet på 350 000 kronor. I överensstämmelse med jordbruksnämndens därvid avgivna förslag har ett belopp på 255 000 kronor tagits i anspråk av ovan angivna, för ändamålet avsedda medel.

I sitt förslag till åtgärder i syfte att bereda hjälp åt dem som på grund av nedläggandet av hampperedningsverket utan eget förvällande råkat ut för ekonomiska svårigheter av växlande omfattning, framhåller arbetsmarknadsstyrelsen bl. a. följande. Vid ett ställningstagande till frågan om de former, under vilka hjälpen till den av driftnedläggelsen berörda personalen bör lämnas, framhålles det beslut som år 1946 träffades i samband med nedläggandet av Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar i Kinnekleva giva en viss vägledning. Det generellt verkande gratifikationssystem, efter vilket hjälpåtgärderna i då förevarande fall utformades, bör enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening även komma till användning vid fastställandet av ersättningar till personalen vid värmbolsverket. Med beaktande av såväl den förändring beträffande penningvärdet som ägt rum efter 1946 som även vissa andra omständigheter föreslår styrelsen, att till varje person — med undantag av verkets disponent — som den 1 januari 1953 innehade anställning vid hampperedningsverket i Värmbol skall utbetalas en gratifikation av 200 kronor per anställningsår, beräknad så att 50 kronor utbetalas för varje påbörjat kvartal av anställningstiden. Tidigare anställningstid vid hampperedningsverket i Visby bör räknas ingenjören till godo. För vissa äldre anställda och invalider eller andra svårt eftersatta personer bland personalen bör möjlighet skapas att efter särskild prövning av vederbörande länsarbetsnämnd tillerkänna dessa ett extra tillägg, uppgående till 50 procent av den utgående gratifikationens belopp. Prövningen anses böra ske i samråd med representanter för personalorganisationerna och vederbörande kommun. Om gratifikationsberättigad person avlider före utbetalandet av gratifikationen, bör denna tillerkännas den avlidnes maka (make).

Kostnaderna för hjälpåtgärderna enligt dessa normer beräknas av arbetsmarknadsstyrelsen på följande sätt.

	Gratifikationens belopp	Tillägg	Summa
Arbetarna (75 personer)	102 450	12 000	114 450
Förvaltningspersonalen (14 pers.) . .	18 000	1 200	19 200
Summa	120 450	13 200	133 650

Föredragande departementschefen ansluter sig beträffande formen för hjälpåtgärderna till ett automatiskt verkande system med gratifikationer till de anställda i förhållande till anställningstidens längd, i överensstämmelse med arbetsmarknadsstyrelsens ovan återgivna förslag. Beträffande den närmare utformningen av bestämmelserna har departementschefen inte kunnat helt biträda arbetsmarknadsstyrelsens förslag i ämnet. Departementschefen anser sålunda att gratifikation bör utgå endast till dem, som varit anställda vid verket i sammanlagt fem år eller därutöver, varvid dock hänsyn bör få tagas till tidigare anställning vid annat hampberedningsverk. Gratifikationens belopp bör enligt departementschefens mening uppgå till 150 kronor per anställningsår med 75 kronor för varje påbörjat halvår av anställningstiden. Något extra tillägg på grund av hög ålder, invaliditet eller dylikt kan departementschefen inte heller tillstyrka.

I motionerna I:494 och II:612/1953 — vilkas yrkande, enligt vad ovan framhållits, bifallits av riksdagen — lämnas en kortfattad redogörelse för de arbetsgivarpensioner som AB Holmens bruk i sin egenskap av tidigare ägare utbetalat till de anställda allt sedan Hampodlarföreningen övertog värmbolsanläggningarna. Av denna redogörelse framgår att de som efter flerårig anställning hos bolaget på grund av hög ålder eller inträffad varaktig sjukdom måst lämna produktionen, dels redan vid Hampodlarföreningens övertagande av anläggningarna, dels även därefter, de har fått uppbära vid Holmens bruk utgående pensionsförmåner. Dessa pensioner utgår till bolagets tidigare anställda i Värmbol med för manlig arbetstagare ett kontant belopp per år av 1 620 kronor samt bostad jämte vedbrand och lyse. Efterlevande maka till arbetstagare erhåller per år kontant 384 kronor samt bostad, vedbrand och lyse. Ett tjugutal personer åtnjuter pensioner enligt dessa grunder. Efter denna redogörelse anföres i motionen följande:

»Holmens bruk synes sålunda, beträffande pensioneringsfrågan, på ett föredömligt och för företaget hedrande sätt ha sört för de anställda. Rättvisa och billighet synes fordra, att de som nu vid hampberedningsverkets avveckling kommer i samma situation som uppkom för holmensbruksarbetarna vid Hampodlarföreningens tillträde av anläggningarna inte försättes i sämre läge än dessa. Som ytterligare skäl för ett dylikt krav torde kunna åberopas det icke obetydliga statsintresse och därmed följande sociala ansvar, som är förbundet med nu förestående avveckling.»

Det synes oss, bl. a. med hänsyn till här anförda omständigheter, hava varit önskvärt att även staten i det nu uppkomna läget hade kunnat lämna pensioner i nära anslutning till vad som kommit de vid Holmens bruk anställda till del och som förordats i de ovan angivna, likalydande motionerna. Vi förstår emellertid de invändningar som ur principiell synpunkt kan göras mot en dylik anordning. Det av arbetsmarknadsstyrelsen och departementschefen förordade systemet med engångsbelopp, i form av generellt beräknade gratifikationer, synes därför böra godtagas.

Vad det sedan gäller den närmare utformningen av bestämmelserna rörande ersättningsbeloppen, kan vi inte helt ansluta oss till departementschefens förslag. Även om det i överensstämmelse med vad arbetsmarknadsstyrelsen framhåller förhåller sig så, att omplaceringsbesvären vållar samtliga genom driftnedläggelsen friställda arbetare visst ekonomiskt avbräck, synes emellertid skyldigheten att gottgöra verkningarna därav vara störst i de fall, då detta ekonomiska avbräck uppkommit efter en flerårig anställning. Departementschefens förslag om att hjälpåtgärderna i princip begränsas till dem som har minst fem anställningsår synes fördensskull böra godtagas. Därvid förutsättes emellertid att fem anställningsår inte bildar någon oöverstiglig tröskel utan att en skälig utjämning kan få komma till stånd mellan dem som enligt denna femårsregel är berättigade och dem som är närmast berättigade att erhålla gratifikationer.

Beträffande därefter frågan om vilket belopp som gratifikationerna skall utgå med anser vi departementschefens förslag vara otillräckligt att möjliggöra den *verkliga hjälp* som riksdagen tidigare uttalat sig för. För uppnående av detta syfte anser vi för vår del erforderligt, att gratifikationerna i enlighet med arbetsmarknadsstyrelsens förslag utgår med 200 kronor per anställningsår och att detta belopp i vissa fall må kunna ökas intill 50 procent i huvudsaklig överensstämmelse med arbetsmarknadsstyrelsens förslag härutinnan. Den förhöjning av gratifikationernas belopp som på detta sätt kan komma till stånd synes även böra utgå efter ganska generella regler och företrädesvis komma dem till del, som uppnått hög ålder och har de flesta tjänsteåren hos det nu avvecklade företaget, varvid viss hänsyn jämväl synes böra tagas till tidigare anställning på samma plats hos Holmens bruk.

Arbetsmarknadsstyrelsen har som tidigare framhållits beräknat kostnaderna till 133 650 kronor. Därest i huvudsaklig överensstämmelse med departementschefens förslag gratifikation i regel ej utgår till dem som inte uppnått minst fem anställningsår, synes därigenom sammanlagt ca 80 anställningsår bortfalla. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens beräkningar skulle kostnaderna därigenom minska med 80×200 kr. = 16 000 kronor. Kostnaden skulle då bli $133\,650 - 16\,000 = 117\,650$ kronor, eller avrundat 118 000 kronor.

Enligt departementschefens förslag skall kostnaderna för här ifrågasatt ändamål bestridas från den del av anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1953/54, som riksdagen tidigare ställt till förfogande för vissa avvecklingsåtgärder i samband med nedläggandet av driften vid hampberedningsverket i Värmbol. Därest vad som kvarstår odisponerat av denna medelsanvisning inte skulle förslå vid täckandet av kostnaderna för de enligt den kungl. propositionen ifrågasatta åtgärderna, hemställer departementschefen om bemyndigande att i erforderlig utsträckning överskrida för ändamålet anvisat anslag. På samma sätt torde riksdagen böra medgiva rätt för Kungl. Maj:t att därutöver ytterligare

överskrida ifrågavarande anslag med det belopp, som erfordras genom att kostnaden för gratifikationerna uppräknats med 38 000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställes

att riksdagen ville besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 2, angående utgifter å tilläggsstat, att riksdagen ville medge, att av det för budgetåret 1953/54 anvisade reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område må för gratifikation till personalen vid hampberedningsverket i Värmbol i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder som angivits i arbetsmarknadsstyrelsens förslag i ämnet och med beaktande av vad i det föregående anförts tagas i anspråk ett belopp av högst 118 000 kronor.

Stockholm den 27 januari 1954.

Gust. Larsson
Julita.

Harald Andersson
i Dunker.

Ragnar Ekström.

Sven Wedén.

Ellen Svedberg.

Karl Kilsmo.

Ossian Sehlstedt.

Gunnar Helén.

Sven Vigelsbo.

S. Rimås.
